

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.21>

УДК 336.1

A. I. Syzov,

д. е. н, доцент, начальник відділу,

Департамент Фінансів Міністерства оборони України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6400-3951>

O.O. Artiushenko,

здобувач, старший викладач кафедри фінансового забезпечення військ,

Військовий інститут Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3638-4961>

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМНОЇ КОРЕЛЯЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ УКРАЇНИ ТА ОБОРОННИХ ВИДАТКІВ ЗА 2007 -2023 РОКИ

A. Syzov,

PhD in Economics, Associate Professor, Head of Section, Department of Finance,

Ministry of Defence of Ukraine

O. Artiushenko

Candidate for a degree, Senior Lecturer of the Department of Financial Support of Military Troops, Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv

APPLICATIVE ASPECTS OF THE CORRELATION BETWEEN UKRAINE'S ECONOMIC INDICATORS AND DEFENCE EXPENDITURES IN 2007-2023

Дана стаття присвячена аналізу взаємозв'язку між військовими витратами та економічним добробутом держав, зокрема України, в

контексті валового внутрішнього продукту (ВВП) та інших ключових економічних показників. В останні десятиліття, особливо з 1970-х років, це питання набуває все більшої актуальності через зростання кількості збройних конфліктів по всьому світу. У зв'язку з цим, дослідження впливу військових витрат на інші сфери діяльності держави набуває важливого значення.

У статті розглядаються основні підходи до оцінки впливу військових витрат на економіку, а також аналізується їх вплив на основні економічні показники України за період з 2012 по 2023 роки. Автори зазначають, що протягом останніх років пріоритети державних витрат значно змінилися на користь оборонних потреб, що пов'язано з анексією Криму у 2014 році, конфліктом на Сході України та повномасштабним вторгненням Російської Федерації у 2022 році. Це зумовило суттєве зростання частки видатків на оборону в Державному бюджеті України.

Дослідження також аналізує структуру податкових надходжень Державного бюджету України, де найбільшу частку займають внутрішні податки на товари та послуги, а також податок на додану вартість, податок та збір на доходи фізичних осіб і податок на прибуток підприємств. Ці податки є ключовими для забезпечення фінансової стабільності держави.

Окрему увагу приділено аналізу економічного навантаження на населення у зв'язку зі зростанням військових витрат. Визначено, що у 2022 році співвідношення видатків на оборону до працюючого населення (у віці 15-70 років) склало 14,5 тис. грн на одну людину, що свідчить про значне економічне навантаження на громадян. Також аналізується співвідношення кількості військовослужбовців до працюючого населення, яке зазнало суттєвих змін з 2012 по 2022 роки.

Для більш глибокого розуміння ситуації проведено порівняння з іншими країнами, такими як Молдова, Албанія, Сербія, Ізраїль, Іран, Єгипет, Пакистан та Польща. Порівняння показало, що Україна випередила навіть Ізраїль за рівнем оборонних витрат на одного працюючого громадянина у 2022-2023 роках. Узагальнюючи результати дослідження, автори роблять висновок, що

зростання оборонних витрат є необхідним для забезпечення національної безпеки в умовах зовнішніх загроз, проте воно також створює значне економічне навантаження на населення. Важливим завданням для державної політики є пошук оптимального балансу між витратами на оборону та іншими важливими секторами, такими як освіта та інфраструктура, для забезпечення стійкого економічного розвитку країни.

The paper examines the relationship between military spending and the economic well-being of states, focusing on Ukraine within the context of gross domestic product (GDP) and other key economic indicators from 2012 to 2023. This issue has gained increased relevance due to the growing number of armed conflicts worldwide, particularly since the 1970s. The study highlights the significant shift in public spending priorities towards defense needs in Ukraine, triggered by events such as the annexation of Crimea in 2014, the conflict in eastern Ukraine, and the full-scale invasion by the Russian Federation in 2022. This shift has led to a substantial increase in the proportion of defense spending within Ukraine's State Budget.

The study adopts various approaches to assess the impact of military expenditures on the economy and examines their effects on key economic indicators. It also analyzes the structure of tax revenues in Ukraine's State Budget, noting that domestic taxes on goods and services, value-added tax, personal income tax, and corporate income tax comprise the largest shares, crucial for maintaining the state's financial stability.

The analysis highlights the significant economic burden on the population due to increased military spending. For instance, in 2022, the ratio of defense spending to the working population (aged 15-70) was UAH 14.5 thousand per person, underscoring the heavy economic impact on citizens. The study also investigates changes in the ratio of military personnel to the working population from 2012 to 2022.

Additionally, the study emphasizes a comparative analysis with other countries, including Moldova, Albania, Serbia, Israel, Iran, Egypt, Pakistan, and Poland. This

comparison reveals that Ukraine surpassed Israel in terms of defense spending per working citizen during 2022-2023. The authors conclude that while the increase in defense spending is essential for national security amidst external threats, it imposes a significant economic burden on the population. Therefore, public policy must strive to balance defense expenditures with investments in other vital sectors such as education and infrastructure to ensure sustainable economic development.

Ключові слова: *бюджет, видатки бюджету, оборонні видатки, ВВП, НАТО, національна безпека.*

Keywords: *budget, budget expenditures, defence expenditures, GDP, NATO, national security.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

В сучасних умовах збройні конфлікти є набагато складнішими та важкорозв'язними, ніж період холодної війни, через зростання етнічних, націоналістичних рухів та енергетичних криз та інші причини. Статистика інформаційного ресурсу Our World in Data свідчить про суттєве зростання кількості збройних конфліктів у світі за останнє десятиліття (Рис. 1).

Так аналізуючи малюнок 1, варто зауважити, що починаючи з 2014 року крива кількості збройних конфліктів перетнула позначку в 160 і до поточного року не спускалась нижче, а навпаки сягнула відмітки в 180 в 2022. У відповідь на ці події, закономірним явищем, є зростання військових видатків в усьому світі, а особливо в країнах, які зазнали таких явищ.

Варто зауважити, що військові витрати – це вихідний показник, який безпосередньо не пов'язаний із результатом військової діяльності, вони не вимірюють чисте придбання військового потенціалу, а швидше є показником поточних ресурсів, спрямованих на оновлення, заміну та розширення військового потенціалу.

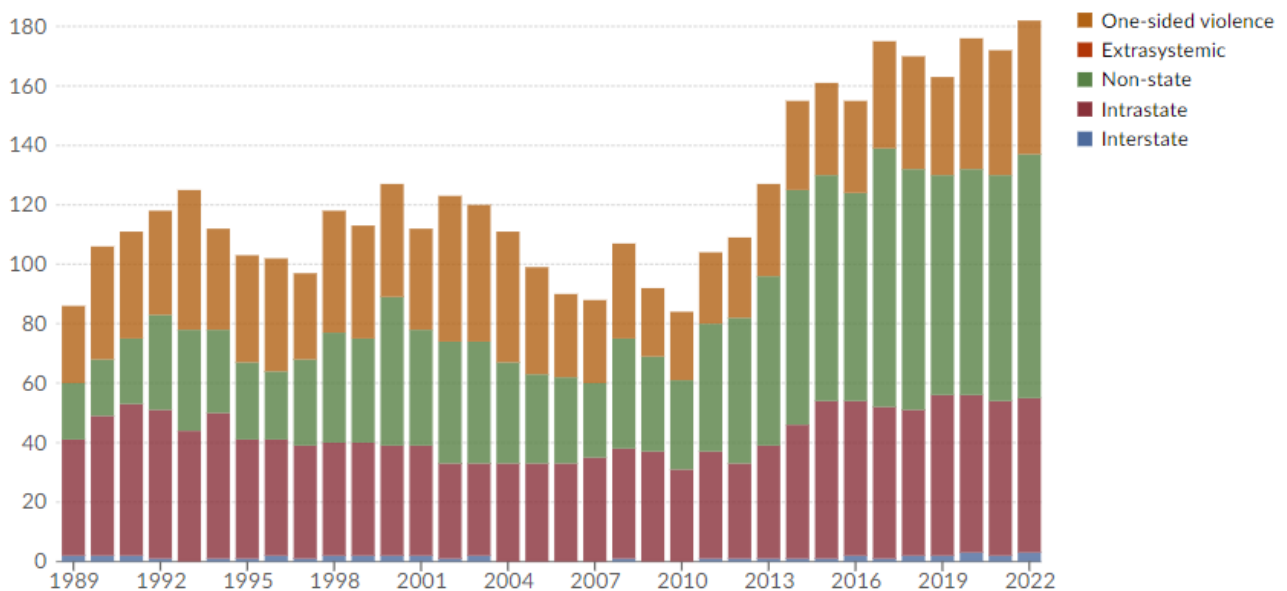

Рис. 1. Кількість збройних конфліктів у світі

Джерело: Систематизовано, складено та згруповано за даними [1].

Продовжуючи дану думку варто зауважити, що твердження, «країна з високими військовими витратами створює більше військового потенціалу, а низькі військові витрати – сприяють зменшенню військового потенціалу» не завжди є правдивим. Склад військових витрат, управління, планування та організація сил, рівень корупції, ефективність використання військ витрати, технологічний потенціал країни також відіграє важливу роль у створенні військового потенціалу. Крім того, географічне положення країни, політична ситуація, потужність промисловості, напрямки і структура зовнішньої торгівлі, потенційні противники та союзи з іншими країнами в міжнародному співтоваристві також відіграють важливу роль у створенні військового потенціалу.

Але показник військових видатків, саме його використання, має і свої переваги, такі як: легка уніфікація, оперативність відстеження, відкритість більшості даних. Таким чином, оскільки немає єдиного уніфікованого та погодженого показника для вимірювання військового потенціалу, який би застосували переважна більшість країн, військові витрати часто служать цій меті, і дослідники використовують саме його для вимірювання військового потенціалу.

Вирішальне питання, пов'язане з аналізом військових витрат країни, може бути двох типів, тобто, скільки «безпеки» потрібно забезпечити в країні та скільки «безпеки» ця країна може собі дозволити виходячи із її «вартості».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Враховуючи, що сфера оборони є частиною державного сектора, на рівні кожної держави є військові витрати. Конфлікти та відсутність безпеки є значними перешкодами для економічного зростання, одним із варіантів впливу на дану ситуацію є збільшення військових витрат держави. Військовий сектор, як правило, отримує велику частку бюджетних ресурсів у більшості країн, але держави значно відрізняються за пропорцією ресурсів, які вони виділяють на витрати на оборону [2, с. 26].

Співвідношення між військовими витратами та ВВП є важливим і суперечливим питанням. Одні політичні лідери підтримують ідею збільшення витрат на оборону, а інші виступають за протилежне. Щодо зв'язку між військовими витратами та економічним зростанням, доцільно розглянути фактори, які можуть мати негативні наслідки для економічного зростання в довгостроковій перспективі. Військові витрати спочатку можуть стимулювати економічне зростання через створення робочих місць і підвищення попиту [3, с.555-5789].

Крім того, відволікання ресурсів від секторів, що швидко розвиваються, може обмежити економічну ефективність. Ці фактори можуть мати згубні наслідки для довгострокового економічного зростання.

В Україні такі дослідники як Колінець, Вдовиченко, Коваль, Радинський, Левчук, Кузьміч досліджували питання впливу зростання військових витрат на економічний розвиток країн, а також економетричні аспекти зв'язку військових витрат та економічного зростання. Так Л. Б. Колінець та С. В. Радинський у своїй праці «Вплив зростання військових витрат на економічний розвиток країн» прийшли до висновку, що існують суперечливі думки щодо взаємозалежності величини військових витрат і економічним зростанням країн. приклад України показує, що військові витрати збільшилися, ввп на душу населення впав, економічний розвиток сповільнився. але ця залежність в більшій

мірі виникла внаслідок військового конфлікту, тому висновки не можуть бути однозначними [4].

У своєму дослідженні «Теоретичні аспекти взаємозв'язку державних видатків та економічного зростання» А. М. Вдовиченко та Г. В. Орос встановили наступну залежність: залежність темпів економічного зростання від державних видатків є негативною, емпіричні дані, що підтверджують такий зв'язок суперечливі, однак можна дійти висновку, що в багатьох країнах все ж таки спостерігається негативна кореляція між загальним розміром державних видатків і економічним зростанням [5].

Враховуючи значимість цього питання, науковці приділили значну увагу складному взаємозв'язку між витратами на оборону та економічним зростанням. Це вказує на те, як спрямування значних державних ресурсів у військовий сектор може стимулювати економічне зростання або, навпаки, потенційно відволікати ресурси з інших сфер виробництва. Дослідження даного питання має важливі наслідки для балансу між безпекою та економічним розвитком та подальшої орієнтації державної політики на більш оптимальний розподіл ресурсів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є надання оцінки актуальному стану забезпеченості сил оборони України фінансовим ресурсом, з огляду на поточну ситуацію в бюджетній системі України та з урахуванням накопичувального ефекту від стану фінансування за попередні (2007-2023 роки), а також пошук дотичних аспектів взаємної кореляції основних економічних показників України та оборонних видатків.

Виклад основного матеріалу дослідження. З початку 2010-х років Україна зазнала значних змін у своєму економічному, політичному та соціальному ландшафті. Ці зміни суттєво вплинули на державну політику, зокрема на бюджетне планування та розподіл видатків. Бюджетні рішення є важливим індикатором державних пріоритетів, відображаючи як внутрішні потреби, так і зовнішні виклики, що стоять перед країною. Серед ключових аспектів, які

впливали на формування бюджету, варто відзначити анексію Криму в 2014 році, конфлікт на Сході України та зростання загроз національній безпеці.

Особливо значущим впливом на бюджетну політику стало повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році. Це вторгнення призвело до кардинальних змін у державних пріоритетах, змушуючи уряд переорієнтувати значні фінансові ресурси на потреби оборони та безпеки. Нова реальність, у якій опинилася Україна, вимагала негайного збільшення видатків на оборону для забезпечення захисту суверенітету та територіальної цілісності країни.

У цьому контексті, видатки на різні, та в той же час, значущі, сектори, такі як освіта, оборона, громадський порядок, безпека та судова влада, є показовими для розуміння зміни пріоритетів держави. Визначення пріоритетів у видатках дозволяє оцінити, як уряд реагує на поточні виклики і як він планує забезпечити стійкий розвиток країни в майбутньому. Також такий аналіз надає можливість виявити основні тенденції у бюджетних витратах та їхній вплив на різні сфери суспільного життя. Аналіз ключових напрямків видатків Державного бюджету України за 2012-2023 роки представлено на Рис 2.

Видатки на освіту суттєво переважали як видатки на громадський порядок, безпеку і судову владу, так і видатки на оборону. Наприклад, у 2012 році витрати на освіту були в сім разів більшими за витрати на оборону, а в 2021 році - більше ніж удвічі. Проте з 2022 року пріоритети змінилися на користь оборонних потреб, що зумовлено зростанням загроз національній безпеці. Державний бюджет на 2023 рік відображає цю зміну, показуючи, що видатки на оборону перевищили видатки на освіту в чотири рази.

Схожа динаміка спостерігалася і у відношенні видатків на громадський порядок, безпеку і судову владу. Протягом 2012-2021 років ці видатки переважали оборонні. У 2012 році їх співвідношення було 2,6:1, а в 2014 році ці показники стали практично рівними. Проте, починаючи з 2022 року, оборонні видатки почали перевищувати витрати на громадський порядок, безпеку і

судову владу, що відображає зміни у стратегічних пріоритетах України в умовах зростаючих загроз національній безпеці.

Рис. 2. Видатки Державного бюджету України видатків, в розрізі функціональної класифікації видатків за напрямками: оборона, громадський порядок та освіта за 2012-2023 роки, в млрд грн

Джерело: Систематизовано, складено та згруповано за даними [6].

Варто зауважити, що видатки на оборони покриваються виключно надходженнями Державного бюджету України, тобто міжнародні кредити та інші допомоги не можуть бути спрямовані на оборонні потреби. Таким чином, актуальним є здійснення короткого огляду поточного стану та структури забезпеченості надходженнями Державного бюджету України.

Податкова система є одним із ключових елементів фінансової політики держави, що забезпечує наповнення Державного бюджету. Податкові надходження відображають економічну активність країни та є основним джерелом фінансування державних витрат. У сучасних умовах, коли Україна стикається з численними викликами, ефективна податкова система є

надзвичайно важливою для забезпечення фінансової стабільності та розвитку країни.

Найбільшу частку в податкових надходженнях Державного бюджету України за останні роки займають «Внутрішні податки на товари та послуги», які за планом 2024 року складають 981,5 млрд грн. Це свідчить про значну роль податків, пов'язаних з внутрішнім споживанням, у наповненні бюджету.

Якщо брати структуру податкових надходжень України за 2024 рік (Рис. 3) то найбільшу частку займають:

- податок на додану вартість;
- податок та збір на доходи фізичних осіб;
- податок на прибуток підприємств.

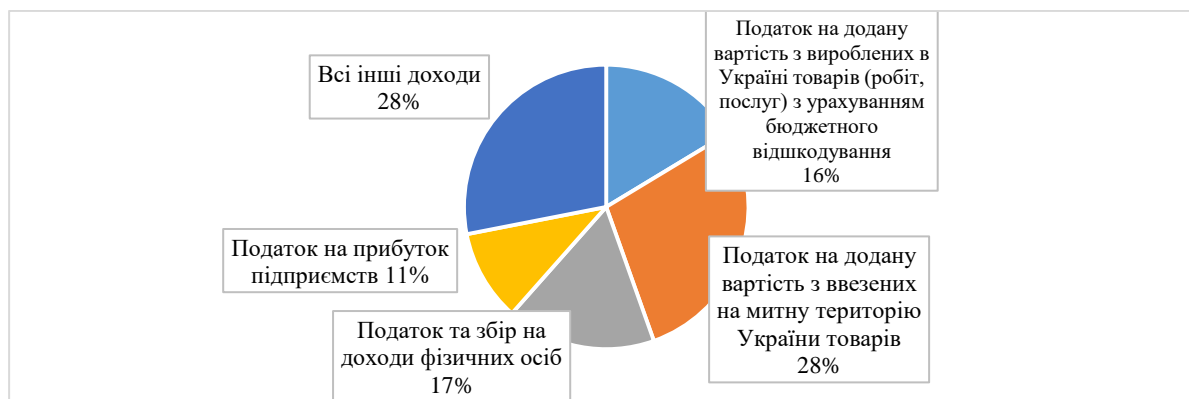

Рис. 3. Структура податкових надходжень Державного бюджету України за 2024 рік, у %.

Джерело: Систематизовано, складено та згруповано за даними [7].

Лише доходи та видатки, у своєму поєднанні відображають пріоритети держави та визначають вплив на всі сфери суспільного життя. Одним з найбільш значущих напрямків видатків України останніх років стали оборонні витрати. Зростання загроз національній безпеці, особливо після початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році, як уже було зазначено попередньо, зумовило значне збільшення фінансування оборонного сектору. Це відображається у державному бюджеті, де частка видатків на оборону суттєво зросла.

Водночас, для комплексного розуміння впливу цих видатків на населення важливо оцінити рівень навантаження оборонними видатками на одну людину. Це дозволить не лише зрозуміти, як зміни у державному бюджеті впливають на

кожного громадянина, але й дасть можливість оцінити економічний тягар, який несе суспільство в умовах підвищеної військової активності.

Аналіз рівня навантаження оборонними видатками на одну людину вимагає врахування кількох ключових чинників. По-перше, необхідно здійснити аналіз структури населення України, розділяючи його на працююче та непрацююче населення. Це важливо, оскільки різні групи населення мають різні економічні можливості та внески у державний бюджет через податкову систему.

По-друге, варто співставити ці дані з кількістю військовослужбовців за відповідні роки. Це дозволить оцінити, наскільки зросла кількість людей, безпосередньо залучених до оборони країни, і як це співвідноситься з демографічними змінами та структурою населення.

По-третє, важливо врахувати видатки на оборону за відповідні роки. Це дасть можливість визначити, як збільшення або зменшення фінансування оборонного сектору впливає на економічне навантаження на одного громадянина.

По-четверте, необхідно здійснити аналіз рівня зміни середньої заробітної плати населення за даний період. Це дозволить оцінити, як економічні умови та зростання або зменшення доходів населення впливають на здатність громадян нести тягар оборонних видатків. Аналіз зміни середньої заробітної плати також допоможе зрозуміти, чи зростання витрат на оборону супроводжувалося збільшенням доходів населення, чи, навпаки, призвело до погіршення економічного становища громадян.

Таким чином ми розглянемо демографічні дані, структуру працюючого та непрацюючого населення, кількість військовослужбовців, видатки на оборону, а також зміни середньої заробітної плати. Такий підхід дозволить глибше зрозуміти, як зміни у бюджетній політиці та зростання оборонних витрат впливають на кожного громадянина України, забезпечуючи більш комплексний огляд економічного та соціального впливу державної політики в умовах підвищених загроз національній безпеці.

Керуючись поетапним алгоритмом було складено наступний графік, який відображає співвідношення видатків на оборону до працюючого населення (у

віці 15-70 років), з наочним порівнянням середньої заробітної плати в Україні (Рис. 4).

Рис. 4 Співвідношення видатків на оборону до працюючого населення (у віці 15-70 років), з наочним порівнянням середньої заробітної плати в Україні, тис грн/людину

Джерело: Систематизовано, складено та згруповано за даними [7].

Варто зауважити, що тенденція крива співвідношення видатків на оборону до працюючого населення (у віці 15-70 років) та середньої заробітної плати були практично на одному ж рівні до 2019 року включно, але вже починаючи з 2020 року дане співвідношення починає різко змінюватися, так у 2020 році

У 2012 році на кожного військовослужбовця приходилось 113 працюючих громадян у віці 15-70 років, у 2020 даний показник знизився вже до 63 осіб, а вже у 2022 складав 1 до 14,42.

Якщо ж розглядати дані про співвідношення видатків на оборону до працюючого населення (у віці 15-70 років), то маємо наступну постійну зростаючу тенденцію: в період з 2012 по 2021 даний показник мав середній відсоток зростання 34,4 (у порівнянні з даними попереднього року), при цьому варто зауважити, що у 2016-2020 роках спостерігалась тенденцію до скорочення темпів росту даного показника: 14,5 та 9,2 відсотки відповідно. Зауважимо, що вже у 2022 році співвідношення видатків на оборону до працюючого населення (у віці 15-70 років), тис грн/людину склало 14,5 тис грн/людину, тобто кожен працюючий громадянин забезпечував 14,5 тис грн

оборонних видатків. При цьому варто також зазначити, що у 2014 році даний індикатор показав різке зростання, більше ніж у 2 рази, що в свою чергу говорить про його кореляцію із поточною безпековою ситуацією в країні, адже 2014 та 2022 роки відповідають анексії Криму, конфлікту на Сході України та початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році відповідно.

Наступним етапом, в рамках виконання мети статті, розглянемо дані по інших країнах. Для порівняння були обрані країни за наступними критеріями:

- близькі до рейтингу України за рівнем ВВП на 1 людину: Албанія, Сербія, Молдова.
- близькі до рейтингу України за рівнем військової могутності: Ізраїль, Іран, Єгипет, Німеччина, Пакистан, Іспанія
- близькі до рейтингу України за чисельністю армії: Ізраїль, Іран, Польща, Єгипет.

Таким чином, було сформовано співвідношення видатків на оборону до працюючого населення (у віці 15-70 років), тис доларів США/людину у таких країнах як Молдова, Україна, Албанія, Сербія, Ізраїль, Іран, Єгипет, Пакистан, Польща за 2007 – 2023 роки (Рис. 5).

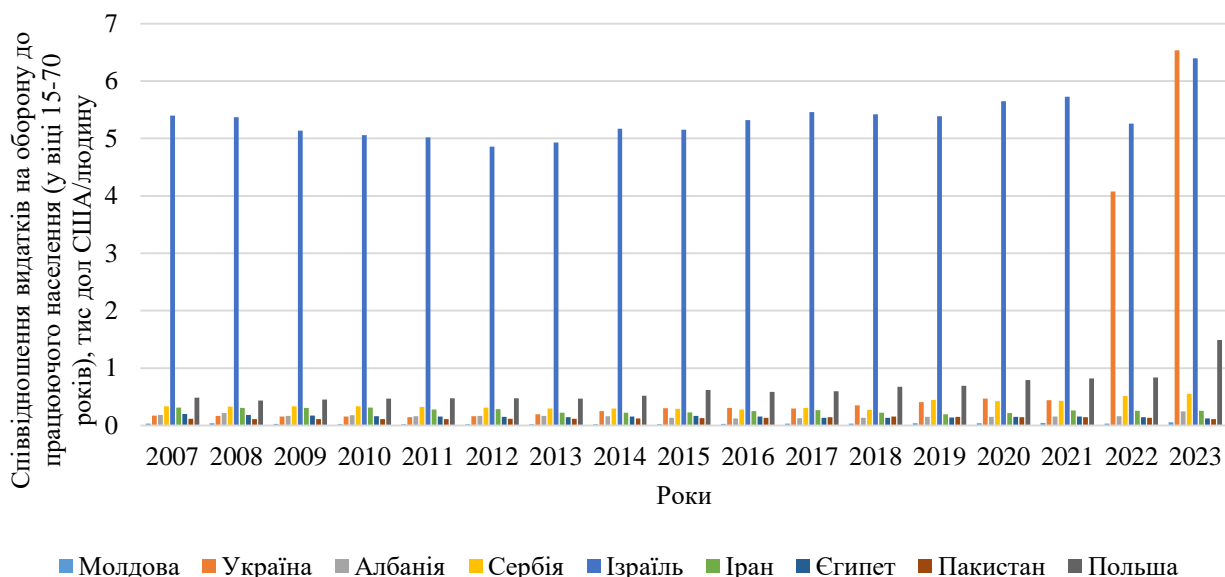

Рис. 5. Співвідношення видатків на оборону до працюючого населення (у віці 15-70 років), тис доларів США/людину у таких країнах як Молдова, Україна, Албанія, Сербія, Ізраїль, Іран, Єгипет, Пакистан, Польща за 2007 – 2023 роки

Джерело: Систематизовано, складено та згруповано за даними [8-10].

Варто зауважити, що на малюнку 5, дані щодо видатків різних країн агреговані за курсом долара США станом на 2020 рік, з метою більш наочної порівнянності показників.

Підсумовуючи дані з аналізу видатків на оборону та працюючого населення у таких країнах як Молдова, Україна, Албанія, Сербія, Ізраїль, Іран, Єгипет, Пакистан, Польща за 2007 – 2023 роки варто зауважити, що в Україні, за результатами 2022 та 2023 років, даний індикатор зріс більше ніж у 8 разів і навіть випередив показник Ізраїлю. Індикатори інших країн розташувались в діапазоні від 0.019 у Молдови (2010 рік) та 0,818 у Польщі (2021 рік). Ізраїль має постійно високий рівень видатків на оборону через постійні безпекові загрози в регіоні. Хоча в Україні спостерігалось різке зростання у 2022-2023 роках, показники Ізраїлю залишаються стабільно високими, досягнувши 6,396 тис. дол. США/людину у 2023 році. Інші країни, такі як Молдова, Албанія, Сербія, Іран, Єгипет та Пакистан, мають значно нижчі показники видатків на оборону. Для прикладу, у 2023 році в Молдові цей показник склав лише 0,056 тис. дол. США/людину, в той час як у Сербії та Польщі він був відносно вищим, досягнувши 0,554 та 1,489 тис. дол. США/людину відповідно. Ці дані підкреслюють важливість аналізу економічного навантаження на населення через видатки на оборону. Високі видатки можуть бути необхідними для забезпечення національної безпеки, але вони також створюють значний економічний тягар для громадян. Наступним етапом варто проаналізувати усереднений показник за вибіркою зазначених країн та України (Рис. 6).

Аналізуючи співвідношення видатків на оборону до працюючого населення в Україні порівняно з усередненим показником за вибіркою країн (Молдова, Албанія, Сербія, Ізраїль, Іран, Єгипет, Пакистан, Польща) з 2007 до 2023 року, можна зробити кілька важливих висновків. До 2021 року, Україна мала відносно низькі видатки на оборону порівняно з усередненим показником. Зокрема, в 2007 році це співвідношення становило 0,17 тис. дол. США/людину, що значно нижче усередненого показника в 0,802 тис. дол. США/людину. Така тенденція зберігалася протягом наступних років, хоча поступово показники

України зростали, особливо після 2014 року, коли розпочалася анексія Криму та конфлікт на сході України. Проте, до 2021 року співвідношення видатків на оборону в Україні залишалося нижчим за усереднені показники вибірки країн.

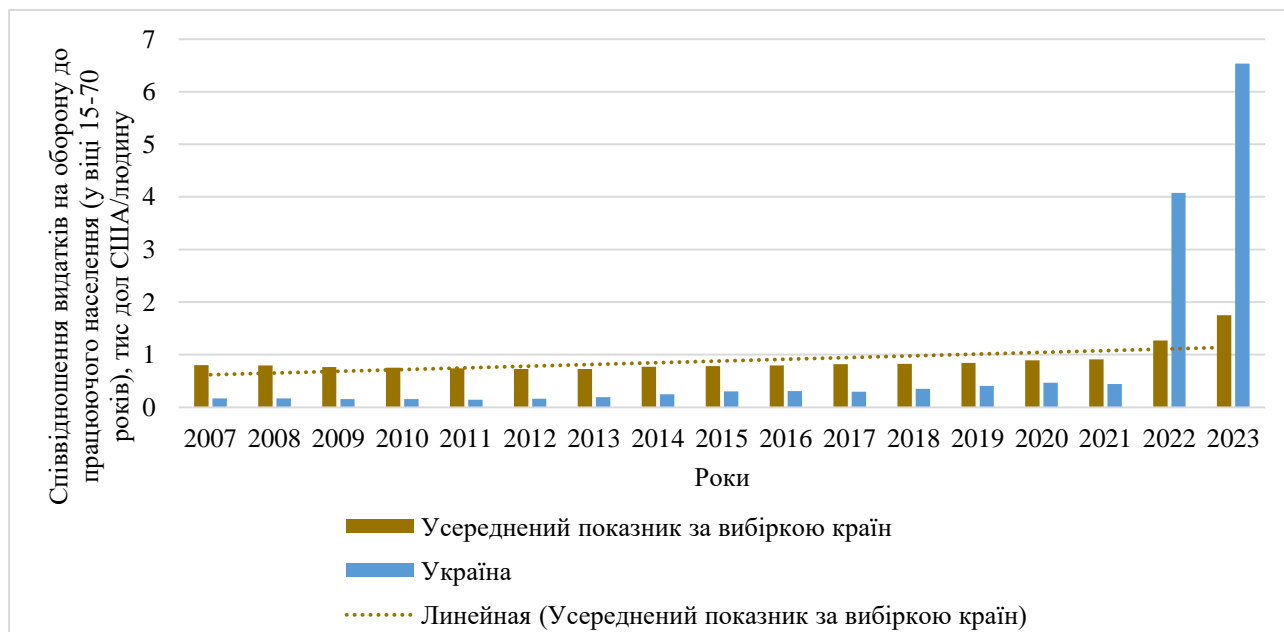

Рис. 6. Співвідношення видатків на оборону до працюючого населення як узагальнений показник (таких країнах як Молдова, Албанія, Сербія, Ізраїль, Іран, Єгипет, Пакистан, Польща за 2007 – 2023 роки) та Україна, в тис доларів США/людину

Джерело: Систематизовано, складено та згруповано за даними [8-10].

Ситуація різко змінилася в 2022 та 2023 роках, коли відбулося значне збільшення оборонних витрат України у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації. У 2022 році цей показник зріс до 4,078 тис. дол. США/людину, що значно перевищило усереднений показник в 1,268 тис. дол. США/людину. У 2023 році цей розрив став ще більшим, досягнувши 6,534 тис. дол. США/людину в Україні порівняно з усередненим показником 1,751 тис. дол. США/людину.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити наступні висновки:

У структурі податкових надходжень за 2024 рік основні джерела доходів включають податок на додану вартість, податок та збір на доходи фізичних осіб

та податок на прибуток підприємств. Ці податки є ключовими для фінансової стабільності держави.

Аналіз демографічних даних, структури працюючого та непрацюючого населення, кількості військовослужбовців та видатків на оборону показує, що з 2020 року співвідношення видатків на оборону до працюючого населення починає різко змінюватися. У 2022 році на кожного військовослужбовця припадало лише 14,42 працюючих громадянина, що свідчить про значне зростання навантаження на бюджет.

Економічне навантаження на громадян: Співвідношення видатків на оборону до працюючого населення демонструє постійно зростаючу тенденцію. З 2012 по 2021 рік середній відсоток зростання складав 34,4%, причому у 2022 році кожен працюючий громадянин забезпечував 14,5 тис. грн оборонних видатків. Це свідчить про суттєве збільшення економічного навантаження на кожного громадянина у зв'язку зі зростанням видатків на оборону, при цьому аналіз змін середньої заробітної плати населення за цей період показує, що зростанням видаткової частини бюджету та податкового навантаження на громадян зростає непропорційно економічним умовам і доходам населення.

Кореляція з безпековою ситуацією: Різке зростання видатків на оборону у 2014 та 2022 роках корелює з анексією Криму, конфліктом на Сході України та початком повномасштабного вторгнення РФ. Це підкреслює вплив зовнішніх загроз на бюджетну політику України.

Міжнародне порівняння: Порівняння з іншими країнами показує, що в Україні рівень оборонних видатків на одного працюючого громадянина зріс більше ніж у 8 разів за 2022-2023 роки, випередивши навіть показник Ізраїлю. У той час як інші країни, такі як Молдова, Польща, Іран та Єгипет, демонструють значно менші зміни в цьому індикаторі.

Динаміка в контексті економічних показників: Узагальнений показник динаміки оборонних видатків в Україні відповідає середньому вектору змін за всі роки, за винятком 2010, 2012 та 2021 років, що підкреслює сталість і прогнозованість зростання оборонних витрат в умовах задовільної безпекової

ситуації, а в той же час в умовах кризових ситуацій дані індикатори можуть навіть більше ніж в декілька разів виходити за прогнозовані межі.

Ці висновки дозволяють глибше зрозуміти, як бюджетна політика та зростання оборонних витрат впливають на економічне та соціальне становище громадян України, забезпечуючи більш комплексний огляд державної політики в умовах підвищених загроз національній безпеці.

Література

1. Number of armed conflicts. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/number-of-armed-conflicts> (date of access: 03.06.2024).

2. R. Tao New Evidence for Romania Regarding Dynamic Causality between Military Expenditure and Sustainable Economic Growth. *Sustainability*. 2020. Vol. 12. P. 5053. URL: <https://doi.org/10.3390/su12125053> (date of access: 03.06.2024).

3. Topal M., Unver M., Türedi S. The military expenditures and economic growth nexus: Panel bootstrap granger causality evidence from NATO countries. *Panoeconomicus*. 2021. No. 00. P. 2. URL: <https://doi.org/10.2298/pan170914002t> (date of access: 03.06.2024).

4. Колінець Л. Б., Радинський С. В. Вплив зростання військових витрат на економічний розвиток країн. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8095>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.8 (дата звернення: 04.06.2024).

5. Вдовиченко А.М., Орос Г. В. Теоретичні аспекти взаємозв'язку державних видатків та економічного зростання. 2013. *Ефективна економіка* № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2145> (дата звернення: 04.06.2024).

6. Ціна держави- проект CASE Україна. За функціями. URL: <https://cost.ua/byudzhhet-ukrayiny/expenditure/main/> (дата звернення: 03.06.2024).

7. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 р. № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення: 03.06.2024).

8. World Bank Open Data. URL: https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1?end=2020&most_recent_year_desc=false&start=1985 (date of access: 03.06.2024).

9. World Development Indicators | DataBank | The World Bank. URL: <https://api.worldbank.org/v2/en/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?downloadformat=excel> (date of access: 03.06.2024).

10. SIPRI Military Expenditure Database. SIPRI. URL: <https://www.sipri.org/databases/milex> (date of access: 03.06.2024).

References

1. Our World in Data (2024), “Number of armed conflicts”, available at: <https://ourworldindata.org/grapher/number-of-armed-conflicts> (Accessed: 03 June 2024).

2. Tao, R. (2020), “New evidence for Romania regarding dynamic causality between military expenditure and sustainable economic growth”, *Sustainability*, vol. 12, pp. 5053. <https://doi.org/10.3390/su12125053>.

3. Topal, M., Unver, M. and Türedi, S. (2021), “The military expenditures and economic growth nexus: Panel bootstrap granger causality evidence from NATO countries”, *Panoeconomicus*, vol. 69(4), pp. 555-578. <https://doi.org/10.2298/pan170914002t>.

4. Kolinets, L. and Radynskyy, S. (2020), “The impact of the growth of military expenditure on the economic development of the countries”, *Efektivna ekonomika* [Online], vol. 8, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=809> DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.8 (Accessed: 03 June 2024).

5. Vdovychenko, A. and Oros, H. (2013), “Theoretical aspects of relationship between public expenditures and economic growth”, *Efektivna ekonomika* [Online],

vol. 6, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2145> (Accessed: 04 June 2024).

6. The price of the state - CASE Ukraine project (2024), “By function”, available at: <https://cost.ua/byudzhet-ukrayiny/expenditure/main/> (Accessed: 03 June 2024).

7. Verkhovna Rada of Ukraine (2023), Law of Ukraine “On the State Budget of Ukraine for 2024”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (Accessed: 03 June 2024).

8. The World Bank (2024), “World development indicators | databank”, available at: <https://api.worldbank.org/v2/en/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?downloadformat=excel> (Accessed: 03 June 2024).

9. World Bank Open Data (2024), “World bank open data”, available at: https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1?end=2020&most_recent_year_desc=false&start=1985 (Accessed: 03 June 2024).

10. SIPRI (2024), “SIPRI military expenditure database”, available at: <https://www.sipri.org/databases/milex> (Accessed: 03 June 2024).

Стаття надійшла до редакції 06.06.2024 р.